

Letters aan de hemel

Bennie wordt wakker omdat een straal zonlicht recht in zijn gezicht schijnt. Hij wrijft in zijn ogen en gaat rechtop zitten. Door een spleet in de gordijnen ziet hij dat de lucht stralend blauw is. Vliegtuigen hebben er met witte strepen een tekening op gemaakt. Of zijn het letters en is het een woord? Na de zomer mag hij naar school, dan weet hij het.

Wat er ook staat, het gaat in ieder geval een mooie dag worden! Bennie laat zich uit bed glijden. In zijn pyjama loopt hij naar de slaapkamer van papa en mama, maar halverwege blijft hij staan. Uit de woonkamer klinkt een mannenstem. Dat is gek. Anders is Bennie altijd de eerste die wakker is. De kokosmat van de gang prikt onder zijn blote voeten, maar hij zet geen stap. Wie is die man? Waarom zit hij in hun kamer en met wie praat hij?

Dan begrijpt hij het ineens: het is de radio! Hij doet de kamerdeur open. Papa en mama zitten in hun ochtendjassen dicht bij de radio. Hun gezichten staan ernstig.

Als papa hem ziet, gaan zijn mondhoeken omhoog, maar zijn ogen lachen niet mee. Hij strekt een hand naar hem uit, terwijl hij blijft luisteren naar de mannenstem die rare dingen zegt. 'Boven Sliedrecht, boven Tilburg...'

Mama springt op. 'Goedemorgen, grote jongen. Ga je mee naar de keuken om een beker melk te halen?' Anders dekken mama en hij altijd samen de tafel voor het ontbijt, maar nu niet. Aan het aanrecht maakt ze een bordje voor hen alle drie. Bennie mag haar helpen om boterhammen te smeren.

'Moeten we niet eerst aankleden?' vraagt Bennie, als hij met zijn bordje naar de kamer loopt.

Mama schudt alleen maar haar hoofd en gaat weer bij de radio zitten. Ze houdt haar hoofd naar voren om niets te missen. Bennie begrijpt nog steeds niets van wat de stem zegt, maar het moet wel iets naars zijn, want papa en mama kijken erg ongerust.

‘Hoef je niet naar je werk, papa?’

Papa kijkt hem aan, maar Bennie ziet dat hij eigenlijk naar de radio luistert. ‘Nee, het warenhuis blijft vandaag vast gesloten.’

Bennie wil de radiostem niet meer horen. Hij brengt zijn bord naar de keuken en loopt naar zijn kamer. Hij kan zich best zelf aankleden. Als hij de deur dichtdoet, is het eindelijk stil.

Ineens klinkt er een keiharde knal. Van schrik laat Bennie zijn broek vallen. Voor hij hem kan oppakken klinkt er nog een knal, heel dichtbij. En nog een. Bennie begint over zijn hele lijf te trillen.

Als het even stil blijft, trekt hij snel zijn broek aan. Na de volgende knal loopt hij met bonzend hart naar het raam. Buiten ziet alles er nog precies hetzelfde uit als gisteren. Op de balkons en in de tuinen van de achterburen is niets te zien. Weer een knal!

Bennie rent naar de kamer. ‘Mama! Wat gebeurt er?’

Papa en mama staan bij het raam van de voorkamer, met hun rug tegen de muur. Alsof ze bang zijn dat iemand hen vanaf de straat ziet. Dat kan helemaal niet, want ze wonen tweehoog.

Papa is in twee stappen bij hem. ‘Niets aan de hand,’ zegt hij.

‘Het is een autoband die geklapt is.’ Dan draait hij zich naar mama. ‘Weg bij dat raam!’

Weer klinkt er een knal, en nog een en nog een.

Mama bijt op de knokkels van haar hand. Papa zegt iets tegen haar, maar Bennie kan niet horen wat. Er komt net een vliegtuig over. Alweer. Bennie roept: ‘Dat kan nooit, papa, dat het autobanden zijn. Ik heb al wel tien knallen gehoord!’ Zijn stem klinkt ineens heel hard omdat het vliegtuig weg is.

Papa en mama kijken elkaar aan en dan weer naar hem. Dan knikt papa langzaam. ‘Je hebt gelijk, Bennie. Dat zijn geen autobanden. Er wordt geschoten door soldaten. Het is oorlog.’

Oorlog. Dat is vast het woord dat de vliegtuigen in de blauwe lucht schreven.

Net als de koningin

Rosa kijkt vanuit de auto naar de flat waarin ze woont. Het is warm in de auto en de lucht is zoet van oma's parfum. Oma houdt Rosa een pepermuntje voor, maar haar ogen laten de flat niet los. Papa zegt dat dit misschien de laatste keer is dat ze haar huis ziet. En dat ze nooit meer naar haar eigen school gaat. Als het tenminste lukt om naar een ander land te gaan.

Zou het echt waar zijn? Nooit meer naar de kleuterklas van juf Hanneke? Nooit meer met Mieke spelen? Rosa kan het niet geloven. Als ze haar ogen dichtdoet en aan een nieuwe school denkt, ziet ze toch haar eigen juf en haar stoeltje naast Mieke.

Opa's chauffeur start de motor. Geen van de grote mensen zegt iets als ze de laan uit rijden. Rosa denkt aan het liedje dat ze van Miekies oma heeft geleerd: 'Ik heb mijn wagen volgeladen...' Op de achterbank zitten papa, mama en oma dicht tegen elkaar aan, Rosa bij oma en haar kleine zusje Engeltje bij mama op schoot. Mama en oma hebben hun bontjassen aan en papa heeft een grote tas op zijn knieën. Naast de chauffeur zit opa. Hij heeft de meeste plek, maar hij is ook het dikst.

Papa is de eerste die de stilte doorbreekt. 'Moeten we dit nu echt wel...?'

'We doen hetzelfde wat de koningin gisteren heeft gedaan,' zegt opa kortaf. 'We rijden naar IJmuiden en proberen daar aan boord te gaan van een boot naar Engeland. Het is nog vroeg, dus nu hebben we nog een kans.'

Papa schudt zijn hoofd. 'Ik blijf erbij: vluchten is laf!'

'Hier blijven is...'. Opa kijkt over zijn schouder naar Rosa en zwijgt.

Terwijl ze de stad uit rijden, drukt Rosa haar neus tegen het raam.

'Hoe kun je zien of iemand een Duitser is?'

'Stil, Rosa!' Mama wordt heel zenuwachtig van de oorlog. Sinds die begonnen is, huilt ze de hele tijd en ze eet bijna niets meer.

Als ze bijna in IJmuiden zijn, wordt het druk op de weg.

Er rijden veel fietsen en auto's. Zouden al die mensen willen vluchten? De chauffeur stuurt de auto langs een grote bus, waarin alleen maar kinderen zitten. Een paar meisjes op de achterbank zwaaien naar Rosa. 'Gaan zij ook naar Engeland?'

Niemand verstaat haar, omdat Engeltje hard begint te huilen. Ze heeft haar luier vol gepoept, dus het stinkt enorm. Rosa knijpt haar neus dicht. Toen Engeltje er net was, had Rosa voorgesteld om haar door de wc te spoelen. Papa en mama vonden het geen goed idee. Nu het oorlog is, hebben ze daar vast spijt van.

'Ik ben bang dat we niet verder komen, meneer,' zegt de chauffeur en hij parkeert de auto.

Opa stapt uit. 'We zijn niet ver van de haven. Wachten jullie maar hier. Wij gaan op zoek naar een vissersboot.' Hij knikt naar papa, die ook uitstapt.

Rosa glipt mee naar buiten. Eindelijk frisse lucht! Je ziet de zee hier niet, maar je ruikt hem wel. Het waait en boven haar hoofd duikelen de meeuwen. In de auto krijgt Engeltje nu op volle sterkte.

De chauffeur komt naast Rosa staan, met zijn rug naar de auto.

Hij steekt een sigaret op. 'Als wij hier even buiten blijven, kan je moeder je zusje voeden.'

Het duurt heel lang voordat papa en opa terugkomen. Mama blijft in de auto met Engeltje en oma. De chauffeur moet van opa op hen passen, dus hij kan ook niet met Rosa spelen. Ze verveelt zich. Als ze de veer van een meeuw vindt, doet ze alsof het een vogel is. Ze laat hem zweven op de wind. Met een stuk steen probeert ze op de straat te tekenen, maar dat gaat niet. Vluchten is saai.

Eindelijk is papa er weer. Hij kijkt zorgelijk. 'Het is nog niet gelukt. We moeten wachten.'

Dat duurt lang. De hele dag. Papa en opa gaan een paar keer naar de haven, maar steeds komen ze terug zonder nieuws. Ze eten de boterhammen die het dienstmeisje heeft ingepakt.

Heel af en toe vertrekt er een boot met vluchtelingen, maar er is telkens geen plaats voor hen. Ondertussen huilt Engeltje de hele tijd, en mama ook. 'Ik heb geen melk meer voor haar! Het lukt niet!'

Oma is uit de auto gekomen en wandelt met Rosa langs de weg heen en weer. Ze zingen liedjes, doen 'Ik zie, ik zie wat jij niet ziet' en verzinnen raadseltjes voor elkaar. Tussendoor gaat oma steeds even bij mama kijken.

Het wordt avond en dan lopen de tranen ook over oma's wangen.

'Als de baby niet eet, wordt ze ziek!' snikt ze, als papa komt vragen hoe het gaat.

'Zo gaat het niet langer. We gaan terug,' besluit papa. 'En we zeggen tegen niemand dat we hebben geprobeerd om te vluchten.' Hij kijkt Rosa streng aan. Ze knikt. Dat is omdat hij het laf vindt. Hij schaamt zich, dat ze hebben geprobeerd te vluchten.

Als ze de volgende morgen op haar stoeltje in de kring naast Mieke gaat zitten, fluistert ze: 'Wij zijn gisteren gevlucht. Dat is niet laf, want de koningin deed het ook.'

Mieke haalt haar schouders op. 'Maar die is nu in Engeland en jij niet.'

Anders is mooi

Klaartje loopt met mama over het strand. De zon schijnt en de wind speelt met haar vlechten. De zee gooit kleine golven op het strand en trekt ze dan weer terug. De schelpen die op het strand achterblijven, ruisen zacht in het water. Klaartje bukt zich om een grote schelp op te rapen. 'Kijk deze, mama!'

Mama glimlacht, maar Klaartje ziet dat ze niet echt naar haar luistert. Ze denkt vast aan papa en Micha. In de haven zoeken ze naar een boot die hen naar Amerika kan brengen. Daar is het geen oorlog, hier wel.

Tussen de schelpen ligt een spierwitte gladde steen. Elke keer als de golven terugkeren naar zee ziet Klaartje hem weer liggen. Wat glanst hij mooi. Als ze de steen omhooghoudt, kijkt mama wel.

'Wat een mooie!' zegt ze. 'Deze steen hoort thuis op het strand van een warm land. Hier heb ik alleen nog schelpen, touw en lege flessen gezien.'

Mama heeft gelijk. Ze hebben met zijn tweetjes al tien keer heen en weer langs het strand gelopen en alle schelpen bekeken die er lagen. Maar zo'n steen als deze... Die is echt heel bijzonder. Klaartje droogt hem af en laat hem in de zak van haar vestje glijden.

Langzaam loopt ze verder. Ze probeert haar voeten zo neer te zetten dat ze net niet geraakt worden door de golven.

Hé, daar ligt een stok tussen de schelpen. Ze raapt hem op en trekt er een streep mee in het zand, maar de zee spoelt haar tekening meteen weg. Iets verderop is het zand ook nat en hard, maar daar komen golven niet meer. Daar kan ze een tekening maken.

'Mama, ik teken ons huis.' Klaartje trekt lijnen in het zand voor de muren en het dak. Van schelpen maakt ze er een poppetje voor.

'Dat ben jij.'

Mama staart in de richting van de haven.

Klaartje denkt aan hun huis, dat ze nooit meer zullen zien als ze met de boot naar Amerika gaan.

Naast hen wonen mevrouw en meneer Jansen. Klaartje tekent ook het huis van de burens in het zand. Met schelpen maakt ze de buurvrouw en de buurman na.

‘Mama, waarom moeten wij vluchten en de burens niet?’ vraagt Klaartje terwijl ze een roze schelpje pakt voor het gezicht van mevrouw Jansen.

Mama gaat naast de tekening op haar hurken zitten. ‘Omdat wij joden zijn en zij niet,’ zegt ze dan.

‘Wat zijn zij dan?’

‘Alle andere mensen in de straat zijn christenen.’ Mama aait even over Klaartjes hoofd.

Voor hun eigen huis maakt ze zichzelf naast mama. En nu nog een paar schelpen voor papa en Micha... ‘Wat is het verschil tussen joden en christenen?’

‘We geloven allemaal in dezelfde God, alleen doen we dat op een andere manier. Wij gaan naar de synagoge, christenen naar de kerk. Onze sabbat begint op vrijdagavond, de christenen hebben hun rustdag op zondag. Zij eten varkensvlees, wij niet.’

Klaartje vindt het maar ingewikkeld. ‘Mag dat dan niet, zoals wij doen?’

‘Natuurlijk mag het wel.’ Mama denkt even na. ‘Vroeger woonden papa, ik en Micha in Duitsland, voordat jij geboren werd. Met dat land ging het heel slecht. Veel mensen hadden geen werk, en te weinig te eten. De baas van het land gaf de joden daarvan de schuld. Hij begon ze te pesten en bijna iedereen in Duitsland deed mee. Toen zijn papa, Micha en ik naar Nederland gevlucht.’

Klaartje knikt. Dat wist ze al. Papa en mama dachten dat ze hier veilig waren. Maar gisteren zijn de Duitsers met hun leger Nederland binnengevallen. Als het hun lukt om Nederland in te pikken, wordt die nare man niet alleen de baas van Duitsland, maar ook van Nederland. Papa en mama zijn bang dat het pesten van joden nu ook hier gaat beginnen, maar waarom zou iemand in dit land dat doen? Pesten is toch stom? Met de stok tekent Klaartje mama’s krullen om haar hoofd. Het lijkt meteen.

‘Waarom geeft die man de joden de schuld van alles? Dat is toch niet waar?’

Mama lacht. 'Natuurlijk niet! Hij wil gewoon graag iemand de schuld geven. Hij koos de joden omdat ze een beetje anders zijn.'

Klaartje haalt de witte steen uit de zak van haar vest. 'Anders is toch juist mooi?'

Mama laat haar vingers over de steen glijden. 'Ja, maar het valt ook op.' 'Niet altijd,' zegt Klaartje. 'De steen op het strand wel, maar wij toch niet? Niemand kan zien dat wij anders zijn.'

Mama slaat een arm om Klaartje heen en geeft haar een kus. 'Dat is waar. We maken ons vast zorgen om niets.'

Dan staat ze op. 'Kijk, daar komen papa en Micha!'

